

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ 9 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРЬ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

ISSN: 2181-1342 (Online)

Сайт: <https://scienceproblems.uz>

DOI: 10.47390/SCP1342V3I9Y2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ**

№ 9 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Ақтамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:
Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Mamatjonov Rahimjon Akramovich

“VII-VIII ASRLARDA ARAB XALIFALIGI ISTILOSIGA QARSHI KURASHDA MAHALLIY HUKMDORLARNING O‘RNI VA ROLI” MAVZUSIGA OID INGLIZ TILLI TADQIQOTLAR TAHLILI 10-16

Облобердиев Жасурбек Косим угли

МЕРЫ НАКАЗАНИЯ, ПРИМЕНЯЕМЫЕ В БУХАРСКОМ ЭМИРАТЕ В КОНЦЕ XIX - НАЧАЛЕ XX ВВ 17-22

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Турсунов Бекмухаммад Омонович

МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИНИ БАҲОЛАШНИНГ МЕЗОН ВА КЎРСАТКИЧЛАРИ 23-34

Курпаяниди Константин Иванович

ИССЛЕДОВАНИЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ЭКОНОМИКИ: ВЫЗОВЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ СИСТЕМ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ЧЕРЕЗ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ РЕФОРМЫ 35-44

Ahmedov Shohjaxon

O‘ZBEKISTONDA SHAKANA SAVDONI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI 45-51

Кулибоев Азамат Шоназарович

БЮДЖЕТ ТАШКИЛОТЛАРИДА БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИНИНГ ХУСУСИЯТЛАРИ 52-62

Рўзиев Абдумалик Ортиғалиевич

МИЛЛИЙ ИҚТИСОДИЁТНИ РАҚАМЛАШТИРИШНИ БАҲОЛАШДА МИҚДОРИЙ ВА АХБОРОТ ТАҲЛИЛИ МЕТОДОЛОГИЯСИ 63-73

Abduraxmanova Shoxida Ravshanovna

TIBBIYOT MUASSASALARIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH 74-80

Davronov Istamxo‘ja Olimovich

МЕНМОНХОНА ХИЗМАТЛАРИ РАҚОБАТБАРДОШЛИГИ ВА СИФАТИНИ ВАНОЛАШ USULLARI 81-86

Маматов Бахадир Сафаралиевич

ҲУДУДЛАРДА ИНВЕСТИЦИЯВИЙ МУҲИТ ЖОЗИБАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ МАСАЛАЛАРИ 87-96

Шолдаров Дилшод Азимиддин ўғли

КАМ ТАЪМИНЛАНГАН ОИЛАЛАР УЧУН НАФАҚА ВА МОДДИЙ ЁРДАМ ТАЙИНЛАШ ВА ТЎЛАШ ТАРТИБИ 97-104

Баратов Махсудали Назиралиевич

МИКРОМОЛИЯВИЙ ТАШКИЛОТЛАР ФАОЛИЯТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ТАДБИРКОРЛИК ФАОЛЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ 105-116

<i>Ergashev Islom Ismoilovich</i> KESKIN RAQOBAT SHAROITIDA XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI INVESTITSION JOZIBADORLIGINI OSHIRISHNING METODOLOGIK ASOSLARI	117-127
<i>Қодиров Азизжон Анварович</i> ЎТИШ ИҚТИСОДИЁТИ МАМЛАКАТЛАРИДА ЭКОТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШ АМАЛИЁТИ	128-136
<i>Эшонкулов Акмал Кудратович</i> ПРОБЛЕМЫ ПРОВЕДЕНИЯ АНАЛИЗА ДЕНЕЖНЫХ ПОТОКОВ ХОЗЯЙСТВУЮЩИХ СУБЪЕКТОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	137-142
<i>Астанов Шерзод Рустамович</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНВЕСТИЦИОН ЛОЙИХАЛАРНИ ЖАЛБ ҚИЛИШНИНГ ТАШКИЛИЙ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	143-150
09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Abdullayev Ibodulla Abdullayevich</i> YOSHLARNI MILLIY G'URUR RUHIDA TARBIYALASHDA OILA VA OILAVIY QADRIYATLARDAN UNUMLI FOYDALANISH USULLARI	151-155
<i>Turabova Sevara Kattaqulovna</i> BAHS-MUNOZARALARDA QO'LLANILADIGAN TUZOQLAR VA MANIPULYATSION (SPEKULYATIV) USULLAR	156-164
<i>Alimatova Nargis Abduxalilovna</i> BARQAROR RAQOBAT USTUNLIGI-RAQOBATBARDOSHLIK OMILI	165-174
<i>Allayarova Marhabo Mavlonovna</i> UCHINCHI RENESSANS DAVRIDA YOSHLAR BADIY IJODINI RIVOJLANTIRISH ZARURIYATI	175-179
<i>Рахманов Баҳодир</i> СИНЕРГЕТИК ТАФАККУР: ФАЛСАФИЙ МЕРОСИМИЗНИ ТАДҚИҚ ЭТИШНИНГ АҲАМИЯТИ	180-186
<i>Abdiraxmanov Muzaffar Zaripbayevich</i> ABU ALI IBN SINONING XORAZM MA'MUN AKADEMISIDAGI FAOLIYATI	187-191
<i>Mirzaxalov Xojiakbar Tajibayevich</i> JAMIYATDA GENDER TENGLIGI MUAMMOSINING IJTIMOY-FALSAFIY TAHLILI	192-197
<i>Azimov Ashirali Mehmonboyevich</i> XOTIN-QIZLAR GENDER MA'RIFATINING IJTIMOY BARQARORLIKKA TA'SIRI	198-202
<i>Azimov Sherzod</i> PHILOSOPHICAL REFLECTION ON THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF SPORT IN SOCIETY	203-207
<i>Абдурахмонович Хасан Иброхимович</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ЁШЛАР ИННОВАЦИОН ТАФАККУРИНИ ЮКСАЛТИРИШНИНГ УСТУВОР ЎНАЛИШЛАРИ	208-216

10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ*Kuliyeva Dilshoda Alijon qizi*

QUMAN TOPISHMOQLARINING O'ZBEK FOLKLORIDAGI PARALLEL SHAKLLARI 217-223

Тешабаева Дилфуза Муминовна, Абдухалилова Гулбаҳор Карабаевна

ТУРИЗМ СОҲАСИГА ОИД СЎЗ ВА ИБОРАЛАРНИ ПРЕФИКСЛАР ЁРДАМИДА

ЯСАЛИШИ 224-230

Abdinazarov Uktam Qushoqovich

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA GIPPOLOGIK TERMINLARNING LINGVISTIK TADQIQI.. 231-236

Axmedova Shaxodat Maxmutovna

O'ZBEK XALQ PAREMALARIDA SHIFO KONSEPTINING IFODALANISHI..... 237-241

Ruziyev Xusniddin Baxritdinovich

JAHON TILSHUNOSLIGIDA PAREMALAR TADQIQI 242-246

Vositov Otabek Toxirjonovich

TABIATNING ATMOSFERA HODISASI UMUMIY MA'NOSI VA LEKSIK SEMANTIKA

GURUHLARNING STRUKTURAL XUSUSIYATLARI 247-253

Нодир Раҳматуллаев

НАЗАР ЭШОНҚУЛ НАСРИДА ШАРПА АРХЕТИПИНИНГ ТАЛҚИНИ 254-260

12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР*Мамасобиров Давронбек Эрназарович*

ВАТАНДОШЛАР БИЛАН ИШЛАШ: ҚИЁСИЙ-ҲУҚУҚИЙ ТАҲЛИЛ 261-270

Urakov Djahongir Rajabovich, Sharipovasror Safar o'g'li

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QONUN HUJJATLARIDA FUQAROLIK JAMIYATI

INSTITUTLARNING HUQUQIY ASOSLARI 271-276

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ*Djamaldinova Shaxlo Obloberdiyevna*

OLIY TIBBIY TA'LIM MUASSASALARI TALABALARI HISSIY-KOMMUNIKATIV

KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH 277-281

Umarova Zaxro Abduraxim qizi

TALABALAR MUSTAQIL TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHDA NOSTANDART FIKRLASH

(THINKING OUTSIDE THE BOX) NING ROLI 282-287

Kadirov Ramz Turabovich

TALABA-AKTYORLARNING SAHNA NUTQIGA OID BILIM VA KO'NIKMALARINI

TAKOMILLASHTIRISHNING SPETSIFIK TEXNOLOGIYALARI (DARS JARAYONIDAGI

MASHG'ULOTLAR MISOLIDA) 288-295

Khabiba Madaminovna Jurabekova

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF LISTENING IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE

COMPETENCE OF STUDENTS IN RUSSIAN LESSONS 296-302

<i>Nishonov Akmal Obidovich, Xamrakulov Xamidullo Turgunboyevich</i> KLAUSTERLI O'ZARO TA'SIR SHAROITIDA INFORMATIKA O'QITUVCHILARINING MALAKASINI OSHIRISH JARAYONINI MODELASHTIRISH MASALALARI	303-310
<i>Ergashev Murodbek Ikromovich</i> MUSIQA TA'LIMIDA O'QUVCHILARNING KREATIV VA IJTIMOYIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING MAVJUD IMKONIYATLARI	311-316
<i>Utkirov Nusrat Kamilovich</i> BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHNING KASBIY-PEDAGOGIK KOMPETENTLI TA'MINOTINI RIVOJLANTIRISH	317-322
<i>Yulbarsova Xurshida</i> BO'LAJAK SOTSIOLOGLARDA IJTIMOYIY KOMPETENTLIKNI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIIY-PEDAGOGIK JIHATLARI	323-329
<i>Baychayev Fazliddin Xusenovich</i> BO'LAJAK KON-METALLURGIYA SANOATI MUTAXASSISLARINING ELEKTROSTATIKAGA OID NAZARIY BILIMLARINI MUSTAHKAMLASH	330-335
<i>Muminov Ulmas Ravshanqulovich</i> O'ZBEKISTONDA "MAHALLA INSTITUTI" NING MAHALLIY O'Z-O'ZINI BOSHQARISH – ORGANI SIFATIDA SHAKLLANISHI, UNING HUQUQIY ASOSLARINI YARATILISHI	336-341
<i>Tajibayeva Ma'mura Tojidinovna</i> AJDODLARIMIZ PEDAGOGIK TA'LIMOTLARINI O'RGANISH ASOSIDA TALABALARDA G'OYAVIY DUNYOQARASHINI RIVOJLANTIRISH	342-346
<i>Askarova Zulayxo</i> BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA O'QUVCHILARNING FIKRLASH DARAJASINI ANIQLASHDA INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH SAMARASI	347-352
<i>Akhmadjonova Diyora Dilshod qizi</i> EXPLORING THE EFFECTIVENESS OF TEACHING THROUGH ONLINE PLATFORMS	352-362
<i>Jumaniyazova Go'zal</i> OLIIY O'QUV YURTI TALABALARINI PIRLSGA YO'NALTIRILGAN TOPSHIRIQLARNI TAYYORLASHGA O'RGATISH METODIKASI	363-367
<i>Xusaanova Leyla Yunusova</i> СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОБУЧЕНИИ ФОНЕТИКЕ: ТЕХНОЛОГИИ И МЕТОДЫ	368-373
<i>Xudayberganov G'ayrat Quranboyevich</i> МАТЕМАТИК КРЕАТИВ TAVSIFDAGI MASALALARNING BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARIDA KREATIV FIKRLASHINI FANLARARO ABSSESSIAL VA ORDINATAL BOG'LAB SHAKLLANTIRISHDAGI O'RNI VA ROLI	374-379
<i>To'xtasinov Muhammadjon</i> PEDAGOGLAR KASBIY KOMPETENLIGINI OSHIRISHDA UZLUKSIZ METODIK XIZMATNING O'RNI	380-384

Eshnazarov Murod Karimovich

GERMENEVTIK YONDASHUV ASOSIDA TA`LIM MAZMUNINI RIVOJLANTIRISH

IMKONIYATLARI385-391

08.00.00 – Иқтисодиёт фанлари

Астанов Шерзод Рустамович
Бухоро давлат университети мустақил тадқиқотчиси

ЎЗБЕКИСТОНДА ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ИНВЕСТИЦИОН ЛОЙИХАЛАРНИ ЖАЛБ ҚИЛИШНИНГ ТАШКИЛИЙ МЕХАНИЗМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Аннотация. Мақолада Ўзбекистонда туризмни ривожлантиришда инвестицион лойиҳаларни жалб қилишнинг ташкилий мавжуд механизми ва уни такомиллаштириш тартиби, мамлакатда инвестицияларни жалб қилишдаги яратилаётган имкониятлар баён қилинган.

Калит сўзлар: туризм, инвестиция, механизм, стратегия, тадбиркорлик фаолияти, инвестицион эҳтиёж, хорижий инвестициялар.

Astanov Sherzod Rustamovich
Independent researcher of Bukhara State University

IMPROVING THE ORGANIZATIONAL MECHANISM FOR ATTRACTING INVESTMENT PROJECTS IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN UZBEKISTAN

Abstract. The article analyzes the existing organizational mechanism for attracting investment projects in the development of tourism in Uzbekistan and the procedure for its improvement, as well as the opportunities created to attract investment to the Republic.

Keywords: tourism, investment, mechanism, strategy, entrepreneurial activity, need for investment, foreign investment.

Астанов Шерзод Рустамович
Независимый исследователь
Бухарского государственного университета

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ОРГАНИЗАЦИОННОГО МЕХАНИЗМА ПРИВЛЕЧЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ В РАЗВИТИЕ ТУРИЗМА В УЗБЕКИСТАНЕ

Аннотация. В статье анализируется существующий организационный механизм привлечения инвестиционных проектов в развитие туризма в Узбекистане и порядок его совершенствования, а также возможности, созданные для привлечения инвестиций в Республику.

Ключевые слова: туризм, инвестиции, механизм, стратегия, предпринимательская деятельность, потребность в инвестициях, иностранные инвестиции.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SP1342V3I9Y2023N16>

Замонавий шароитда туризм саноати жаҳон иқтисодиётининг ривожланишига кўп жиҳатдан таъсир кўрсатмоқда. Дунёнинг аксарият мамлакатларида давлат

бойлигининг салмоқли қисми туризм фаолиятини ташкил этишдан олинган даромадлар ҳисобига қурилади. Иқтисодий ўсиш, аҳолининг маданий ва моддий даражасининг ўсиши, бўш вақтларининг кўпайиши билан боғлиқ ҳолда, туризм дунёдаги етакчи экспорт соҳасига даъво қилмоқда. Туризм индустриясини муваффақиятли ривожлантириш учун истеъмолчиларнинг ортиб бораётган талабига жавоб берадиган ва мамлакатларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига салмоқли ҳисса қўшадиган рақобатбардош туризм индустриясини шакллантириш зарур.

Бугунги кунда туризм соҳасини инновацион ва инвестициявий ривожлантириш асосида халқаро ва ички туризм хизматлари бозорида рақобатбардошликка эришиш муҳим. Бу орқали эса қисқа муддатда катта натижаларга эришиш зарурати, соҳага инвестицияларни жалб қилиш бўйича тадқиқотлар олиб бориш зарурати ҳисобланади.

Соҳанинг жозибадорлиги унга юқори потенциал инвесторларни жалб этиш, инвестиция лойиҳалари етарли даражада тез тўланиши, бошқа тармоқларга нисбатан инвестиция маблағларининг жуда катта миқдорда талаб қилинмаслиги каби бир қатор хусусиятлар билан тавсифланади. Масалан, саноат ишлаб чиқариши ишлаб чиқариш кўламига кўра катта миқдордаги инвестицияларни талаб қилади, ўзини оқлаш муддати нисбатан узоқ, таваккалчилик даражаси туризм саноатиникидан юқори ҳисобланади.

[1]

Ташкилий-иқтисодий механизм, биринчи навбатда, ташкилий-иқтисодий элементларни ўз ичига олади. Муайян соҳада – туризмда инвестиция фаолиятига нисбатан ташкилий-иқтисодий механизмни ҳисобга олган ҳолда, энг аввало, ушбу фаолиятни аниқлаш зарур. Бизнинг фикримизча, туризм соҳасидаги инвестиция фаолияти — бу соҳада ижобий иқтисодий ва ижтимоий натижа олишга қаратилган капитални тўплаш, ўзгартириш, жойлаштириш, қўйиш ва улардан фойдаланиш билан боғлиқ ҳолда вужудга келадиган инвестиция жараёни иштирокчиларининг муносабатларидир.

Ўзбекистонда харажатларни бошқариш концепцияси туризм соҳасида ҳали етарлича тарқалмаган. Мақсадли бошқарув тизимини жорий қилишни бошлаган, аммо муваффақиятсизликка учраган компаниялар бор. Уларнинг салбий тажрибасини таҳлил қилиш мақсадли бошқарув тизимини жорий этмасликнинг қуйидаги асосий сабабларини аниқлашга имкон берди:

- аниқ мақсадли стандартлар ва самарадорлик мезонларининг йўқлиги;

- мақсадли стандартлар ва туристик корхоналар эгалари ва инвесторларнинг мақсадлари ўртасидаги номувофиқлик. Шунинг учун инвестиция фаолиятини режалаштиришда мақсадли бошқарув тизимини жорий этишнинг асоси туризм соҳасидаги фаолиятнинг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда илмий асосланган усуллар бўлиши керак.

Ўзбекистонда туризмни ривожлантириш стратегиясидан келиб чиқиб, мамлакатда халқаро туризмни ривожлантиришнинг ижобий ва салбий тенденциялари мавжуд. Шундай қилиб, республикада туризмнинг ривожланишига қуйидагилар тўққинлик қилмоқда:

- авиаташувларнинг юқори нархлари, маҳаллий ва халқаро авиакомпанияларнинг потенциал бозорларни паст қамраб олиши;

- виза сиёсати ва рўйхатга олиш тизими;

- транспорт, ижтимоий ва муҳандислик инфратузилмасининг ёмон ривожланиши;

- йўл бўйи инфратузилмаси объектларининг мавжуд эмаслиги, паст даражадаги хизмат кўрсатиш;

- соҳада малакали кадрларнинг етишмаслиги, таълим дастурларининг меҳнат бозори талабларидан узоқлиги;

- соҳани тартибга солишнинг етарли даражада эмаслиги (стандартларнинг йўқлиги, солиқ имтиёзларининг йўқлиги);

- маъмурий тўсиқлар;

- мамлакатнинг агрессив кўп мақсадли PR-стратегиясининг йўқлиги.

Қайд этилишича, давлат чегараси орқали ўтказиш пунктларини (ҳаво, автомобиль, темир йўл) реконструкция қилиш ва чегарадан ўтиш жараёнини такомиллаштириш зарур.

Стратегия бир қатор устувор вазифаларни тавсифлайди:

- қулай туристик муҳитни шакллантириш;

-Ўзбекистон туристик маҳсулотининг ички ва жаҳон бозорларида сифати ва рақобатбардошлигини ошириш;

- туризмнинг ижтимоий ролини, шу жумладан ижтимоий, зиёрат, соғломлаштириш, болалар, ўсмирлар ва ёшлар туризмни ривожлантиришни амалга ошириш ва кучайтириш;

- соҳада бошқарув ва статистик ҳисоб тизимини такомиллаштириш;

- туризмни ривожлантириш орқали Ўзбекистон ҳудудлари иқтисодиётининг ўсишини ва аҳоли турмуш сифатини таъминлаш;

-туризм соҳасида ҳар томонлама хавфсизлик ва туризм хизматларини барқарор ривожлантириш;

- Ўзбекистоннинг туристик маҳсулотини тарғиб қилиш.

Бундан ташқари, ушбу стратегияда туризмни ривожлантиришнинг устувор йўналишлари санаб ўтилган:

- ички туризмни ривожлантириш;

- бизнес, ишбилармонлик туризмни рағбатлантириш;

- зиёрат туризмни ривожлантириш;

- туристик хизматлар сифатини унификация қилиш, уларни халқаро стандартларга мувофиқлаштириш;

- қулай туристик ахборот муҳитини, шу жумладан туристик навигация тизимини, йўналиш белгиларини, туристик ресурслар ва ҳудудларнинг дастурлари тўғрисидаги маълумотларни яратиш ва ривожлантириш;

- Ўзбекистон ҳудудлари аҳолисининг таълим ва маданий-маънавий салоҳиятини шакллантиришда туризмнинг ролини кучайтириш;

-Ўзбекистоннинг туризм маҳсулотини илгари суриш учун минтақавий кластер ёндашуви.

Туристтик корхоналардаги инвестиция фаолияти ижтимоий-иқтисодий натижалар ёки фойда олиш мақсадида тадбиркорлик субъектларининг соҳадаги фаолиятига барча турдаги пул, моддий, интеллектуал ресурсларни мақсадли

йўналтириш ва мувофиқлаштириш билан боғлиқ турли ҳуқуқий, норматив, ташкилий ва молиявий фаолиятни ўз ичига олади ва қуйидагиларга асосланади:[2]

- турли меъёрий ҳужжатлар, меъёрий қоидалар ва усуллар орқали инвестиция фаолиятини рағбатлантириш, назорат қилиш ёки чеклашни таъминловчи умумдавлат иқтисодий сиёсати;

- лойиҳани режалаштириш, ташкил этиш, тартибга солиш, мувофиқлаштириш, рағбатлантириш ва назорат қилишни замонавий усуллар тизимидан фойдаланган ҳолда, муқобил мазмун, иш ҳажми, қиймати ва сифати, бу аниқ инвестиция лойиҳаларини самарали амалга оширишни таъминлайди;

- туризм соҳасидаги тадбиркорлик субъектларининг инвестиция фаолияти, яъни инвестиция портфели, айланма маблағлар шаклланишининг мониторинги ва сифатини бошқариш билан боғлиқ фаолият.

Туризм соҳасидаги тадбиркорлик фаолиятини инвестициявий қўллаб-қувватлашнинг ташкилий-иқтисодий механизми бу тадбиркорларнинг инвестиция фаолиятини рағбатлантириш мақсадида давлат томонидан амалга ошириладиган ташкилий тузилмалар, ҳуқуқий нормалар, иқтисодий ва бошқа чора-тадбирлар мажмуидир. Тадқиқот жараёнида туризм тадбиркорлигини сармоявий қўллаб-қувватлаш механизмининг асосий элементлари сифатида меъёрий-ҳуқуқий, ташкилий, молиявий, кадрлар, ахборот ва услубий элементлар алоҳида ўрганилди.

Норматив-ҳуқуқий элемент туристик тадбиркорлик фаолиятидаги инвестиция фаолиятини тартибга солувчи мамлакат, минтақавий ва маҳаллий даражадаги норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар тўпланини ўз ичига олади. Ушбу ҳужжатлар тўплами инвестицияларни қўллаб-қувватлаш чораларини ва уларни тақдим этиш тартибини белгилайди.

Инвестицион эҳтиёжларни қондиришнинг энг кўп қўлланиладиган усуллари хорижий инвестициялардир.

Ушбу тадқиқотнинг мақсади Ўзбекистонда туризмни ривожлантириш учун стратегик мақсад сифатида инвестицияларни жалб қилиш муҳимлигини таъкидлаш ва туризмга инвестицияларни яхшилаш йўлларини кўрсатишдир.[3]

Умуман олганда, инвестиция жараёни инвесторни инвестиция объекти билан таништиришнинг атроф-муҳитга хос бўлган жараёни бўлиб, инвестициялар орқали назорат қилинадиган инвестиция даромадини олиш учун амалга оширилади. [4] Туризм индустриясига инвестициялар деганда ички ва хорижда инвестициялардан керакли даромад олиш мақсадида унга узоқ муддатли инвестициялар шаклида молиявий ресурслардан фойдаланиш тушунилиши керак.

Инвестицияларни рағбатлантирувчи омиллар ҳар хил бўлиши мумкин:

- туризмда сотиш ва хизматларни кўпайтириш истаги;

- мавжуд моддий-техник базани янгилаш ва такомиллаштириш зарурати (масалан, жиҳозларни такомиллаштириш, бронь қилишнинг замонавий тизимини жорий этиш);

- янги фаолият турларини ривожлантиришга интилиш (туризм саноати бозорига янги туристик маҳсулот ёки янги хизмат тури билан кириш).

Бу омиллар ижтимоий-иқтисодий муаммоларни ҳал этиш учун иқтисодий базани яратишда инвестицияларнинг муҳимлигини таъкидлайди.

Иқтисодиётга хорижий инвестициялар оқимини ошириш учун қулай сармоявий муҳитни яратиш зарур. Инвестиция муҳити – инвестиция таваккалчилиги даражасини ва улардан самарали фойдаланиш имкониятини белгиловчи сиёсий, иқтисодий, ҳуқуқий, ижтимоий, маиший, иқлимий, табиий, инфратузилмавий ва бошқа омилларнинг йиғиндисидир. [5]

Ҳудудларнинг инвестицион жозибадорлиги инвестиция объектини танлашда ҳал қилувчи омил бўлиб хизмат қилади. Дарҳақиқат, бозорнинг айрим иштирокчиларининг ресурсларга бўлган эҳтиёжларини ва улар ўртасида битим тузишда бошқаларнинг вақтинча бўш маблағларини инвестиция қилиш имконияти ва истагини ҳисобга олган ҳолда, инвестицион жозибадорликни асосий категория сифатида кўриб чиқиш керак.

Ғарб иқтисодий адабиётларида “инвестиция имконияти” тушунчаси ҳозирги даврда ушбу объектга инвестиция қилиш учун қулай муҳитни (инвестиция объектига нисбатан) тавсифлаш учун ишлатилади. [6]

Иқтисодий даромадни (инвестиция қилинган маблағларнинг рентабеллик даражаси баҳоланади) ва инвестицияларнинг хавфлилигини таҳлил қилиш асосида минтақанинг инвестицион жозибадорлигини баҳолаш.

Туризм талабининг инвестицияга таъсири, ҳар қанча инвестиция лойиҳаларининг тайёрланиш босқичида бозор вазибаларининг ичкарасида ўрганилган бўлса ҳам кўпинча тежамли бўлмаган омилларга боғлиқ бўлгани учун ўлчаниш ва баҳолаштирилиш ҳам қийин. Туризм бозорини яхши ўрганиш, сўров анкеталарини қўллаш, давомли бозор назорати қилиш шартдир. Фақат, туризм секторидаги лойиҳаларнинг ҳеч бир вақт ҳар қайси бир сектор лойиҳа каби оддий бир шаклда буюрилиб қўлга олинмаслигини билиш керакдир. Шу сабабли ҳам секторлар орасида муқобил инвестиция лойиҳа муҳокамасини қилиш жуда қийин. Туризм инвестицияси лойиҳаларининг миллий иқтисодга бўлган таъсирлари юқори, ҳосил қилганлари корхона фойдалигини бошқа секторларга қараганда жуда кам қаноатлантирувчи бўлгани учун бу лойиҳаларнинг баҳоланишида муқобил лойиҳалар асосий ўрин эгаллайди ва муносиб кўрилган ва лойиҳаларнинг рағбатлантириш тадбирларидан кераклича фойдаланишлари асос қилиб олинади. Ривожланаётган мамлакатлар учун жисмоний режалаштириш ишларининг бир бутунлик ичида юритилишида ҳисобланмайдиган фойдалар бўлмоқда. Ҳар қандай шароитда, хусусан, бозор иқтисодиётига ўтиш даврида туризм инфратузилмасини ривожлантиришда давлат муҳим роль ўйнайди. Деярли барча давлатлар миллий иқтисодиётида туризм тармоғининг аҳамиятини оширишга ҳаракат қилишади. Чунки, туризм миллий иқтисодиётини ривожлантиришда қуйидаги устуворликларга эга:

- маҳаллий ишчи кучларини малакали меҳнат ва яшаш шароитлари билан таъминлаш манбаи;

- бозорни шакллантириш ҳамда капитал инвестицияларнинг оқиб келиш механизми;

- қурилиш (меҳмонхоналар, кемпинглар, мотеллар), коммуникация (уяли, теле ва оптик алоқа), транспорт (автомобиллар, автобуслар, халқаро андозалардаги темир йўл вагонлари, самолётлар), шунингдек хизмат кўрсатиш инфратузилмаси (авто ёқилғи қуйиш станциялари) каби соҳаларга янги технологиялар ва ноу-хау жорий этиш воситаси;

- миллий халқ ҳунармандчилигини ривожлантириш воситалари;
- мамлакатда ва ҳудудда сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий ҳолатни барқарорлаштириш омиллари;
- тарихий ёдгорликлар ва маданий меросни асраш усуллари;
- давлатнинг валюта даромадларини самарали ошириш воситалари.

Умуман олганда, давлат туризм инфратузилмасини ривожлантириш учун унинг ҳуқуқий ва иқтисодий асосларини яратади, бу соҳа учун кадрлар тайёрлашни йўлга қўяди, виза тизимини соддалаштиради, туристик маҳсулотлар ва анъанавий товарларни ишлаб чиқаришни ривожлантиради.

Сайёҳлик хизматлари бозори инфратузилмасини замон талаблари асосида ривожлантириш ва инвестициялар ҳажмини ошириш, уларнинг самарадорлигини ошириш мамлакатимизда иқтисодиёт барқарорлигини таъминлашда муҳим аҳамият касб этмоқда. Шу боис, давлатимиз раҳбари таъкидлаганидек, "...2021 йилда туризмни ривожлантириш борасида изчил ислоҳотлар давом эттирилади. Хусусан, зиёрат ва ички туризмни ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилади". [7]

Шу муносабат билан туризмнинг инвестиция имкониятларидан мақсадли ва самарали фойдаланиш бўйича тавсия ва таклифлар ишлаб чиқиш, хизмат кўрсатиш ресурслари самарадорлигини ошириш, зарур хизматларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш механизмидан самарали фойдаланиш йўллари ишлаб чиқиш бўйича илмий-тадқиқот ишларини янада кенгайтириш мақсадга мувофиқдир. Туризмни ривожлантириш учун шарт-шароитлар, туристик ахборот-логистика марказларини ташкил этишнинг услубий асосларини такомиллаштириш, туризм субъектлари фаолиятини баҳолаш усуллари рағбатлантириш ва инвестиция жозибadorлигини ошириш лозим.

Жаҳон тажрибаси шуни кўрсатадики, халқаро муносабатларда муҳим услубий тушунча туризм хизматлари бозоридаги инвестиция муҳити бўлиб, унинг таркибий қисмлари инвестицион салоҳият, инвестиция таваккалчилиги, инвестиция жозибadorлиги ва инвестицион фаолликдир. Туристик йўналишнинг инвестиция муҳити йиллар давомида шаклланган, асосий капиталга инвестициялар ҳажмини (ҳажми ва меъёрини) белгиловчи ижтимоий-иқтисодий, экологик, сиёсий ва бошқа шарт-шароитлар билан белгиланиши мумкин. Туристик хизматлар бозорини ривожлантиришдаги инвестицион муҳит икки компонентдан иборат: туристик йўналишнинг инвестицион жозибadorлиги ва инвестиция фаолияти. Туристик йўналишнинг инвестицион жозибadorлиги минтақа иқтисодиётига жалб этилиши мумкин бўлган капитал қўйилмалар миқдоридир. [8]

Туризм хизматлари бозорини ривожлантиришда инвестицион жозибadorликни ошириш механизмнинг асосий элементлари қуйидагилардан иборат: солиқ имтиёзлари орқали инновацион фаол сайёҳлик агентликларини рағбатлантириш; иқтисодий муносабатларни тизимли амалга ошириш; туризмга давлат инвестицияларини самарали бошқариш учун шарт-шароитлар яратиш; амортизация ажратмаларининг тартибини такомиллаштириш.

Потенциал инвесторлар одатда турли таҳлилий, тадқиқот компаниялари ва агентликларининг маълумотларини ўрганиш орқали мамлакатдаги инвестицион

жозибаторликни кузатиб борадилар. Улар орасида Жаҳон банкининг “Бизнес юритиш” рейтинги жуда машҳур.

Рейтинг кўрсаткичлари бизнес муҳитининг ривожланиш даражасини, мамлакатларда бизнес юритиш учун зарур шарт-шароитларни яратиш, инвестицияларни жалб қилиш жараёнларини рағбатлантиришни акс эттиради. Ишбилармонлик муҳитининг юқори рейтинги мамлакатимизда иқтисодий ривожлантириш учун энг қулай шароитлар яратилганини англатади.

Худудларда туристик хизматлар бозорини ривожлантиришда инвестиция муҳитини батафсил баҳолаш натижасида хорижий инвесторларни жалб этиш янги иш ўринлари яратилишига ва туристик маҳсулотларнинг сотилишига олиб келади, бу эса ўз навбатида молиявий фойдани оширади.

Бугунги кунда Ўзбекистонда туризм соҳасини тубдан ислоҳ қилиш жараёни давом этмоқда, унинг асосий мақсади туризмни миллий иқтисодийнинг стратегик тармоғига айлантириш, туристик хизматларни ривожлантиришга инвестицияларни жалб этиш, диверсификацияни таъминлаш ва туризмнинг иқтисодий ривожланишига эришишдан иборат. Мавжуд вазият таҳлили шуни кўрсатадики, туризмнинг асосий кўрсаткичларида ижобий тенденция мавжуд. 2018 йилда туризмнинг ялпи ички маҳсулотдаги улуши 2017 йилга нисбатан 31 фоизга ошиб, 10415,6 миллиард сўмни ташкил этди. Бу рақамлар соҳада олиб борилаётган ислохотлар самарасини кўрсатади. Ҳукумат 2022-2025 йилларда туризм саноатининг мамлакат иқтисодийидаги улушини 5 фоизга етказишни режалаштирмоқда.

Ўзбекистон Республикасида амалга оширилган туб ўзгаришлар натижасида 2007-2018 йилларда туризм соҳасига давлат харажатлари 15 баробар ошиб, 58,8 миллиард сўмни ташкил этди. 2018 йилда туризм соҳасига йўналтирилган капитал қўйилмалар ҳажми 1808,2 млрд. сўмни ташкил этди, бу 2007 йилга нисбатан 13 баробар кўпдир.

Бугунги кунда транспорт ва туризм инфратузилмаси, жумладан, ахборот технологиялари, кадрлар тайёрлаш ва минтақавий маркетинг ҳам сармояга муҳтож. Жаҳон савдо ташкилоти маълумотларига кўра, капитал қўйилмаларни кўпайтириш минтақага туристларни бошқа мақсадларда жалб қилиш учун мўлжалланмаган худудлар учун жуда муҳим, самарали ва фойдали стратегия бўлиши мумкин.

Адабиётлар/Литература/Reference:

1. Кафиев Ю., Сидоров В. Время частных инвесторов пришло // Рынок ценных бумаг. 2008. № 6. С. 109.
2. Salaev S., Ollanazarov B. Turistik xizmatlar sohasida investitsion faollikni oshirishning ustuvor yo'nalishlari: monografiya. –Urganch: “Quvonchbek-Mashhura” MChJ nashriyoti, 2020. –188 b.
3. Institute of Economics of the National Academy of Sciences of Azerbaijan, Baku, Aliyev I.H., Allakhverdieva L.A. Investments as a driver for development of tourism industry of Azerbaijan.
4. Бандурин А.В., Чуб. Б.А. Инвестиционная стратегия корпорации на региональном уровне. – М.: Наука и экономика 1998. – 132 с.

5. Быстров О.Ф. Управление инвестиционной деятельностью в регионах Российской Федерации: Монография / О.Ф. Быстров, В.Я. Поздняков, В.М. Прудников и др. – М.: ИНФРА-М, 2008. – 358 с.
6. Вестник Омского университета. Серия «Экономика».2010. № 4. С. 145–153.
7. Message of the President of the Republic of Uzbekistan Oliy Majlis. December 29, 2020 / “Xalq so‘zi” Newspaper. From December 30 , 2020.
8. Electronic resource: http://edu.dvgups.ru/metdoc/cgu/sots_kult.htm

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 9 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).